

УДК 343.2/.7

РЕЗНІК Ю. С.,
кандидат юридичних наук,
викладач Інституту спеціальної підготовки
відділу кримінально-правових дисциплін
Національної академії прокуратури України

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Анотація. У статті розглядаються питання міжнародно-правової кваліфікації злочинів проти миру в рамках міжнародного кримінального права, особливості формування концептуальної моделі злочинів проти миру і проблеми вдосконалення українського кримінального законодавства в цій сфері. Сучасна складна геополітична ситуація свідчить про те, що політико-правова охорона міжнародного миру й безпеки людства загалом ще не досягла досконалості. Міжнародне співтовариство дало оцінку деяким діям держав як злочинним, таким, що порушують інтереси окремої держави і становлять небезпеку для світового правопорядку. Визнання міжнародних норм і принципів імперативними зобов'язує дотримуватися їх. Чинні норми і принципи, закріплені в міжнародному й українському кримінальному праві, що стосуються регламентації злочинів проти миру, не позбавлені прогалин і невизначеності, зокрема стосовно невизначеності такого елемента, як суб'єкт злочину; дилема полягає також у кримінально-правовому закріпленні агресивної війни як злочину проти миру, наявна проблематичність розмежування на нормативному рівні категорій «агресія» й «агресивна війна» тощо. Тому дослідження міжнародного досвіду міжнародно-правової регламентації злочинів проти миру дасть змогу виявити законодавчі дефекти в юридичному конструюванні складів злочинів проти миру й намітити шляхи співпраці держав щодо запобігання та протидії таким злочинним діям. Міжнародні злочини вкрай негативно впливають на розвиток людства, міжнародний правопорядок і національну безпеку, тому в профілактиці й боротьбі із цим видом злочинів необхідно міждержавне співробітництво.

Ключові слова: безпека, агресія, міжнародні злочини, злочини проти миру, міжнародний мир і безпека.

Постановка проблеми. Так як стабільний стан міжнародного миру – це загальнолюдське благо, то саме цим пояснюються специфічність та особливість політико-правового механізму захисту цього феномена й на міжнародній арені, і в рамках національного законодавства. Провідним завданням у системі забезпечення захисту та охорони цього інституту є криміналізація діянь, які становлять загрозу для міжнародного миру. Серед кримінально-караних діянь злочини проти миру й безпеки людства,

безперечно, є найнебезпечнішими та жорстокими. Проте в сучасному світі об'єктивно збільшилася кількість подібних злочинів, у тому числі міжнародного характеру. Сучасна міжнародна обстановка з частими актами терористичного характеру, вбивствами, поневоленням, винищенням населення й багатьма іншими фактами зобов'язує все цивілізоване міжнародне співтовариство послідовно та узгоджено, рішуче здійснювати боротьбу зі злочинами такого роду. Тому держави змушені координувати свої дії з боротьби зі злочинністю.

У рамках такої співпраці укладаються договори й угоди з метою боротьби зі злочинністю міжнародного рівня та правового сприяння в кримінальній сфері, реалізуються заходи щодо спільного запобігання злочинності в цій галузі суспільних відносин і підвищується рівень заходів із застосування інституту відповідальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. ООН відзначено, що є потреба в необхідності координування заходів і співпраці держав для вирішення глобальних проблем, пов'язаних із міжнародною злочинністю, підкреслюючи той факт, що протидія злочинності – спільна й тому це спільний обов'язок.

Варто зазначити, що до джерел міжнародного кримінального права зараховують:

- конвенції про боротьбу зі злочинами міжнародного характеру (міжнародний тероризм, пропаганда війни, піратство тощо);
- договірні норми, що стосуються правового співробітництва та сприяння в кримінально-правовій сфері;
- договори між міжнародними організаціями, уповноваженими на боротьбу зі злочинністю.

Виконуючи такі договори, держави беруть на себе зобов'язання щодо визнання та визначення міжнародних кримінально каранних діянь (уніфікація кримінального законодавства); зобов'язання щодо реалізації заходів із запобігання здійсненню міжнародних злочинів у майбутньому та припинення їх; установлення правил юрисдикції; зобов'язання щодо врегулювання питань, де необхідна правова допомога в кримінальних справах і взаємодія внутрішньодержавних правоохоронних структур та організацій міжнародного рівня в правоохоронній сфері. Також відповідальність для злочинців повинна мати характер невідворотності.

Закріплення українським кримінальним законодавством злочинів проти миру й безпеки людства та міжнародного правопорядку зобов'язує звертатися до джерел, які вперше формулюють злочинність цих діянь. Україна неодноразово підкреслювала, що в результаті активної інтеграції української держави в геополітичний простір норми міжнародного права є базовими. В основоположних міжнародних документах чітко наголошено, що існує першочергова необхідність «підтримувати міжнародний мир і безпеку», у зв'язку з цим є необхідність вживати комплекс ефективних колективних заходів, щоб запобігти загрози або усунути загрозу міжнародному миру.

Статут ООН від 26 червня 1945 р. встановив, що «ці цілі здійснюються шляхом розвитку міжнародного співробітництва у вирішенні проблем економічного, соціального й гуманітарного характеру» [1]. Правові приписи, вироблені міжнародним співтовариством, мають першочергову мету – не допустити вчинення злочинних діянь, що містять загрозу миру й безпеці людства. У свою чергу, необхідно приділяти увагу запобіганню подібним злочинам, так як це рівноцінно підтримці світового правопорядку загалом. Міжнародне кримінальне право покликане вирішити завдання всілякої репресії особи, яка вчинила злочин, чого не можна досягти без фіксації в нормах міжнародного кримінального законодавства відповідальності за вчинення аналізованих злочинів.

Підвищення ефективності міжнародного кримінального законодавства можливе шляхом криміналізації цих діянь у національних нормах кримінального закону. Тому першочерговою є необхідність застосування відповідних норм вітчизняного кримінального закону з урахуванням і дотриманням вимог міжнародного кримінального права. Відзначимо, що норми кримінального законодавства України, в яких відображені злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (ст. ст. 436–447 Кримінального кодексу України (далі – КК України)), стали результатом імплементації з подібних положень міжнародного кримінального права і мають бланкетний характер.

Зауважимо, що до правил застосування актів міжнародного права у сфері національного кримінально-правового законодавства необхідно зарахувати такі положення: міжнародно-правова норма може бути безпосередньо застосована в разі, якщо це передбачено законодавством України (бланкетне посилання), українські норми суперечать положенням міжнародного права або мова йде про прогалини в праві. Крім того, є специфіка і юридичного значення тих норм, що містяться в міжнародних угодах, які укладені, але ще не ратифіковані.

Склади цих злочинів мають певну передісторію: їм передувала більше як столітня еволюція усвідомлення необхідності юридичної оцінки найбільш жорстоких епізодів історії людства. Ця процедура почалася з укладання Гаазьких конвенцій кінця XIX ст. – початку XX ст., пізніше, в кінці XX ст., сформульована в нормах, що належать до міжнародного кримінального права, в яких містяться склади злочину проти миру, людяності й військових злочинів [2].

Кінець XX ст. й перші роки XXI ст. чітко дають зрозуміти, що ще не всі суб'єкти міжнародного права прагнуть до мирного існування, події в колишній Югославії, Руанді, Афганістані, США, в Чечні, в Сирії, а також ті події, що відбуваються на Сході України та інших країнах, повинні сприяти активізації вироблення міжнародних норм щодо боротьби з подібного роду діяннями. Українська правозастосовна практика ще не може говорити про дієвість цього інституту.

VI Принципи міжнародного права, які отримали визнання в Статуті Нюрнберзького трибуналу, злочини проти миру визнають як «планування,

підготовку, розв'язання або ведення агресивної війни або війни в порушення міжнародних договорів, угод або заповідей; участь у загальному плані чи змові, спрямованих для реалізації кожної з вищезазначених дій» [3].

Злочини проти миру характеризуються такими ознаками: об'єктом злочинного посягання є міжнародний мир і безпека; наслідки злочинного діяння у вигляді порушення стабільного міжнародного миру або виникнення загроз для нього; наявність кримінальної протиправності, вираженої в спеціалізованих актах, що мають міжнародний або національний рівень; наявність таких критеріїв, як політико-орієнтований характер, навмисна форма вини, а також двосторонній характер відповідальності.

Натепер виділяють як злочини проти миру агресію (агресивну війну), тобто одна держава застосовує збройну силу щодо іншої суверенної держави, здійснюючи посягання на територіальну цілісність або політичний режим, порушуючи Статут ООН.

Важливо відзначити, що поняття «агресія» міститься в Резолюції, яку 14 грудня 1974 р. прийняла Генеральна Асамблея ООН, проте досі немає чіткого визначення цієї категорії. Відповідальність у міжнародному кримінальному праві встановлена за планування, підготовку, розв'язання, ведення агресивної війни, в тому числі загроза агресії у вигляді таких заходів, як заяви, повідомлення, демонстрація сили. Вони дають уряду іншої держави підстави припустити, що є серйозність можливості агресії проти цієї держави. За допомогою аналізу міжнародних нормативних правових актів можна виявити такі правові ознаки агресії як міжнародного злочину:

- 1) застосування збройної сили в основі агресивних дій;
- 2) дії під час акту агресії повинні бути активними й реальними збройними, їх метою має бути суверенітет, територіальна недоторканність і політична незалежність держави;
- 3) акт застосування збройних сил повинен супроводжуватися порушенням положень Статуту ООН;
- 4) учинення агресії фактично має бути встановлено і кваліфіковано Радою Безпеки ООН [4].

Римський статут Міжнародного кримінального суду містить таке положення: «Суд здійснює юрисдикцію щодо злочинної агресії, як тільки буде прийнято положення, що містить визначення цього злочину й умови, за яких Суд має юрисдикцію щодо цього злочину. Такий стан узгоджується з відповідними положеннями Статуту Організації Об'єднаних Націй» [5].

Досліджуючи питання міжнародно-правової регламентації злочинів проти миру в рамках міжнародного кримінального права, ми маємо можливість сформулювати концептуальну модель злочинів проти миру й розробити на цій базі рекомендації щодо вдосконалення українського кримінального законодавства. Також дослідження міжнародного досвіду має усунути законодавчі дефекти юридичних конструкцій складу злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що містяться в ст. ст. 436, 436-1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447

КК України [6], і виробити на основі наукових методів рекомендації щодо усунення потенційних протиріч і прогалин у зв'язку з розмежуванням злочинів проти миру й суміжних із ними злочинних посягань. Злочини проти миру мають диференціацію, пов'язану з рівнем зафіксованої кримінальної відповідальності за їх скоєння, тобто ступеня протиправності, а також від їх правового закріплення в національному кримінальному праві. Відповідно до рівня фіксування кримінальної відповідальності, злочини проти миру можна розділити на злочини проти світового міжнародного характеру і злочини проти миру національного характеру. У свою чергу, до міжнародних злочинів проти миру варто зарахувати систему діянь, учинених умисно, які мали на меті посягання на міжнародний мир і, як наслідок, призвели до його порушення або виникнення реальних загроз порушення його цілісності і стабільності.

Ознаки кримінальної протиправності закріплені в належних міжнародних правових актах. До національних злочинів проти миру зараховують діяння, які здобули криміналізацію тільки в національних нормах кримінального закону держав, що мають в основі спеціальні міжнародні положення, які забороняють і засуджують подібні «неокримінальні» діяння.

Варто зазначити, що до «неокримінальних» діянь зараховують діяння, які мають негативний вплив на мирне існування країн і народів, але поки не мають криміналізації в міжнародних нормах. Протиправність цих діянь виражається в їх політико-правовій забороні й засудженні у відповідних міжнародних актах.

Не можна не відзначити, що міжнародна нормативно-правова регламентація злочинів проти миру базується на спеціалізованих положеннях політичного характеру. Але вони не завжди дають реальну кримінально-правову оцінку конкретним кримінальним діянням на національному рівні і суттєво обмежують реалізацію універсального принципу дії кримінального закону щодо іноземних громадян та осіб без громадянства, які вчинили ці злочини за межами України, не зазіхаючи на її інтереси.

Кримінально-правова політика низки держав, протидіючи злочинам проти миру, має не тільки здійснювати імплементацію спеціальних міжнародних нормативних положень про кримінальні та «неокримінальні» діяння, які посягають на міжнародний мир, а й виробляти свої відокремлені спеціальні склади злочинів проти миру. У цьому випадку це є більш ефективним механізмом «кримінально-правової боротьби з подібними кримінальними проявами на національному рівні порівняно з розвитком міжнародного конвенційного механізму в цій сфері» [7].

Отже, до злочинів проти миру можна зарахувати кримінально карані, протиправні, суспільно небезпечні дії у сфері міжнародних відносин, які характеризуються умисною формою вини та посягають на міжнародні мирні відносини. У свою чергу, світовий порядок і безпека полягають у відсутності воєн, збройних протистоянь і ворожих відносин між державами й міжнародними організаціями.

Уважаємо, що вдосконалення методів боротьби і профілактики щодо злочинів проти миру має бути системним і методичним, виявлятися в таких напрямках, як удосконалення правових основ і методів протидії злочинам проти миру й безпеки людства в Україні, з огляду на провідні міжнародні норми та принципи в цій сфері; також має вдосконалюватись правозастосовна практика у справах, що стосуються злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; організовуватись планомірно, великомасштабне, ефективне міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинами проти миру на сучасному етапі.

У ст. 2 Декларації ООН про злочинність і громадську безпеку від 12 грудня 1996 року зазначено: «Держави-члени сприяють розширенню співпраці й допомоги в правоохоронній галузі на двосторонній, регіональній, багатосторонній і глобальній основі, в тому числі укладенні у відповідних випадках угод про взаємну юридичну допомогу, з метою сприяння виявлення, затримання й переслідування осіб, які здійснюють небезпечні транснаціональні злочини або яким-небудь іншим способом несуть за них відповідальність, і забезпечення ефективного міжнародного співробітництва правоохоронних та інших компетентних органів» [8].

Розглядаючи цілі співробітництва держав щодо запобігання та протидії злочинам проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку, відзначимо, що формами такої співпраці можуть стати допомога в розслідуванні в кримінальній справі; відповіді на запити зацікавлених сторін; сприяння розшуку особи, що переховується від кримінального переслідування або відбування покарання; інформаційне співробітництво з питань готування або вчиненого злочину та осіб, які причетні до них; спільні операції, спрямовані на припинення злочинів і діяльності осіб, які вчинили або мають намір їх здійснити, тощо. Тільки договірна форма співпраці допоможе конкретизувати й розвинути співпрацю в наданні правової допомоги, в тому числі в цьому напрямі велику роль відводять міждержавним і міжвідомчим угодам, що стосуються взаємодії з протидії злочинних посягань на міжнародний мир.

Висновки. Отже, в міжнародній нормативно-правовій регламентації досліджуваного виду злочинів переважають положення політичного забарвлення, що нівелює можливість об'єктивної кримінально-правової оцінки кримінального діяння у сфері злочинів проти миру на національному рівні. Національна кримінально-правова політика протидії злочинам проти миру та міжнародної безпеки, на наш погляд, має декларативні елементи й потребує вироблення ефективних методів, способів і засобів, спрямованих на протидію й запобігання злочинам цього виду. Україна у XXI ст., удосконалюючи своє законодавство, повинна йти шляхом зміцнення та розвитку добросусідських відносин з усіма державами світу й забезпечити собі в цій сфері провідне місце у світовому співтоваристві.

Література:

1. Венская декларация о преступности и правосудии: Ответы на вызовы XXI века. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/vendec.shtml (дата обращения: 06.05.2018).
2. Международное уголовное право: учебник / А.В. Наумов, А.Г. Кибальник, В.Н. Орлов, П.В. Волосяк. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2016. С. 450–451.
3. Устав Нюрнбергского трибунала. Устав Международного военного трибунала (Нюрнбергского) от 8 августа 1945 г. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XI. Москва, 1955. С. 165–172. URL: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/BOOKS/LEBEDEVA/LAW.HTM> (дата обращения: 03.05.2018).
4. Устав Организации Объединенных Наций от 26 июня 1945 г. и Статут Международного суда. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_010 (дата обращения: 28.04.2018).
5. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 02.05.2018).
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.05.2018).
7. Иногамова-Хегай Л.В. Международное уголовное право: учебное пособие. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 495 с.
8. Декларація Організації Об'єднаних Націй про злочинність і суспільну безпеку від 12 грудня 1996 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/995_371 (дата звернення: 06.05.2018).

Резник Ю. С. Преступления против мира, безопасности человечества и международного правопорядка в международном уголовном праве

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы международно-правовой квалификации преступлений против мира в рамках международного уголовного права, особенности формирования концептуальной модели преступлений против мира и проблемы совершенствования украинского уголовного законодательства в данной сфере. Современная сложная геополитическая ситуация свидетельствует о том, что политико-правовая охрана международного мира и безопасности человечества в целом еще не достигла совершенства. Международное сообщество дало оценку некоторым действиям государств как преступным, нарушающим интересы отдельного государства и представляющим опасность для мирового правопорядка. Признание международных норм и принципов императивными обязывает соблюдать их. Действующие нормы и принципы, закрепленные в международном и украинском уголовном праве, касающиеся регламентации преступлений против мира, не лишены пробелов и неопределенности, в частности это касается неопределенности такого элемента, как субъект преступления; дилемма также состоит в уголовно-правовом закреплении агрессивной войны как преступления против мира, существует проблематичность разграничения на нормативном уровне категорий «агрессия» и «агрессивная война» и др. Поэтому исследование международного опыта международно-правовой регламентации преступлений против мира позволит выявить законодательные дефекты в юридическом конструировании составов преступлений против мира и наметить пути сотрудничества государств по предупреждению и противодействию таких преступных де-

яний. Международные преступления крайне негативно влияют на развитие человечества, международный правопорядок и национальную безопасность, поэтому в профилактике и борьбе с данным видом преступлений необходимо межгосударственное сотрудничество.

Ключевые слова: безопасность, агрессия, международные преступления, преступления против мира, международный мир и безопасность.

Reznik Y. Crimes against peace, security of humanity and international rights in international criminal law

Summary. The article deals with issues of international legal qualification of crimes against peace in the framework of international criminal law, peculiarities of forming a conceptual model of crimes against peace and the problem of improving Ukrainian criminal legislation in this sphere. The current complex geopolitical situation shows that the political and legal protection of international peace and security of mankind as a whole has not yet reached perfection. The international community evaluated some acts of states as criminal, violating the interests of an individual state and endangering the world order of law. Recognition of international norms and principles imperative obliges to adhere to them. The current norms and principles enshrined in international and Ukrainian criminal law relating to the regulation of crimes against peace are not without gaps and uncertainties, in particular as regards the uncertainty of such an element as the subject of a crime; the dilemma is also in the criminalization of an aggressive war as a crime against peace, the problem of demarcation at the regulatory level of the categories “aggression” and “aggressive war”, etc. Therefore, the study of international experience in international legal regulation of crimes against peace will reveal legislative defects in the legal construction of crimes against peace and outline ways of cooperation between states on the prevention and counteraction of such criminal acts. International crimes have a very negative effect on human development, international law and order and national security, therefore interstate cooperation is necessary in preventing and combating this type of crime.

Key words: security, aggression, international crimes, crimes against peace, international peace and security.